

I. Kohl J.G. Reisen in Südrußland. Dresden und Leipzig. – 1841. – S.137-138.

Bochan P.

History and Ethnography of Ukraine in the diary entries of the German scientist and traveler Johann Kohl

The article deals with the diary proceedings of a German traveler-scholar Johan Kohl when traveling through Ukraine in 1838. He left peculiar comments regarding history, culture and ethnography of the Ukrainians.

Key words: small Russians, Cossacks, great Russians, Slavs, history, culture, Christianity.

УДК: 394.3(477.85)(049.32)

© Валерій Старков

ІГРОВІ ЕЛЕМЕНТИ ТРАДИЦІЙНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОБРЯДОВОСТІ БУКОВИНИ

Стаття присвячена ігровим реаліям у традиційній громадській обрядовості населення Буковини. Розглянута наперед обрядовість календарних свят, яка має ігровий характер. “Етнографія Буковини” є джерелом вивчення базатих традиційних ігор людності.

Ключові слова: традиційна обрядовість, народні ігри, Буковина.

Ігровий елемент притаманний усім сферам життєдіяльності людини і, звісно, він властивий українській традиційній обрядовості [23]. Значною мірою її складові досліджені, оскільки для всебічного вивчення української традиційної обрядовості існує значна джерельна база. Це – опубліковані [8, 9, 10, 16, 18, 28, 29] і архівні, особливо у фондах Інституту мистецтвознавства фольклору та етнології НАН України, матеріали та спеціальна література, але на наш погляд роль і значення ігрового елемента висвітлена недостатньо, що обумовлює і неадекватне використання традицій в сучасній громадській обрядовості.

Аналізу ролі і значення ігрового елемента традиційної обрядовості останнім часом присвячена низка праць. Ігри молоді, які є важливим компонентом традиційного громадського побуту не залишаються поза увагою народознавців. Вони досліджуються в різних контекстах, а саме: календарної звичаєвості, взаємовідносин молодіжних громад, традицій предків тощо (О. Фружинська, П. Гуменюк, О. Білик) [3, 6, 24]. У дослідників викликає зацікавлення тема “ігор та забав при мерці” і постать Зенона Кузеля, який зробив великий внесок у дослідження цього явища. До цієї теми звертались останнім часом Р. Гузій [5], О. Циганок [25], В. Старков [21], М. Зеленчук [7], Н. Аксьонова [1]. Незважаючи на відсутність нового польового матеріалу, дослідники вбачають у відомих вже даних нові як історіографічні, так і етнографічні аспекти. Праці О. Курочкина, В. Балущка, О. Чебанюк та інших працівників ІМФЕ НАН України наочно свідчать про розвиток і поглиблення вивчення поставленої проблеми. О. Курочкин розглядає ігрову діяльність людини як у традиційному сімейному побуті – під час весільної [12], а також поховальної обрядовості [14] –, так і в громадському: при висвітленні ігрової діяльності новорічних обрядів “Коза” і “Маланка” [15]. Його дослідження направлені на пошуки генезису цих обрядодій і місця в них ігрового елемента. В. Балущок протягом 90-х років докладно розглянув юнацькі ініціації у слов’янському світі, і в українців зокрема, і висвітлив, поряд з ритуальним, ігровий характер цього явища. В полі

зору дослідника також висвітлення життя традиційної української парубочої громади [2]. Одним з основних напрямків досліджень О. Чебанюк є вивчення архаїчних вірувань і ритуалів у народних іграх [27] та місце народних ігор в календарній обрядовості [26]. Автор може навести свій внесок у дослідження згаданої проблеми [19–22].

“Етнографія Буковини” відображає цілий пласт традиційної народної культури і вводить в науковий обіг етнографічні реалії, досліджені Георгієм Кожолянком, який узагальнив здобутки як своїх праць, здійснених протягом майже сорокарічної етнографічно-дослідницької роботи, так і інших дослідників у важливому і малодослідженому історико-етнографічному регіоні. Третій том праці присвячений виключно календарній обрядовості. В статті виявляється роль і значення ігрового елемента в цій важливій складовій громадського побуту.

Не зупиняючись на загальній структурі ігрової культури [4], зазначимо, що ігровий елемент традиційної обрядовості є одним з її основних чинників. Загальноприйнятий поділ обрядовості на родинну (родильна, весільна, поховальна) та громадську (обряди, пов’язані, особливо, з календарними святами, а також з територіальною громадою, звичаєвим правом, колективною взаємодопомогою, громадським дозвіллям та етикетом тощо) обумовлює і структурний поділ ігрового елемента української традиційної обрядовості. Якщо розглянути зафіксовані родинні обряди, то ігрові дії супроводжують людину від її народження протягом цілого життя. Традиційна весільна обрядовість відтворює надзвичайно широку палітру ігрових елементів в межах українського весільного ритуалу. Наприкінці життєвого шляху, в традиційній українській культурі, людину супроводжували ігри та забави, які стосувалися поховального обряду (“забави й ігри при мерці”).

В згаданій вище нашій праці [23] ми пересвідчились, на прикладі Буковини, в поширеності ігрових елементів в родинній обрядовості українців. Вони присутні в усіх основних родинних обрядах і відіграють в них важливу роль. Незважаючи на занепад традиційної культури, багато її явищ все ж зберігаються в сучасних культурних процесах і цьому збереженню, поза сумнівом, сприяють такі видання як багатотомна “Етнографія Буковини”.

Річний цикл свят утримує багато ігрових елементів, які відіграють важливу роль як у їхньому побутуванні, так і у значенні цих свят. Саме у календарній обрядовості, на думку Г. Кожолянка, найбільш чітко можна простежити зв’язок духовного світу сьогодення з минулим, виявити корені світогляду людини [11, с. 13].

На думку Г. Кожолянка, “українці як постійно переважаючий етнос серед населення Буковини свою культуру, в основі якої були звичаєві та обрядові закони, почали формувати задовго до християнської доби, у період народної язичницької віри. Дохристиянську основу має календарна обрядовість й інших великих етносів Буковини: молдован і румунів” [11, с. 22–23], а “обов’язковими складниками календарної обрядовості були: вшанування предків, обрядовий стіл, передбачення майбутнього, ритуальні обходи й вітання, ряження й маскування, драматичні сценки й розваги, пісні й словес-

ні побажання тощо. Календарна обрядовість відби-вала основні прагнення людини: забезпечити високий урожай та плодючість худоби, досягти успіхів у ремеслах і промислах, відвести всіляке зло, передбачити майбутнє і вплинути на нього в позитивному плані, а в цілому – забезпечити добробут і щастя в сім'ї” [11, с. 23].

Починати розгляд свят річного кола можна з будь якого свята – все одно ми повернемося до нього, але традиційні календарні свята дослідники починають аналізувати, переважно, з рубежу осіннього та зимового циклів, коли природа відпочиває, сільськогосподарські роботи завершені.

Листопадово-грудневий цикл свят, – “Дмитра”, 08.11 (за новим стилем); “Кузьми та Дем’яна”, 14.11; “Михайла”, 21.11; “Введення”, 04.12; “Катерини”, 07.12; “Андрія”, 13.12 – відзначався молодіжним, ігровим характером. В розпалі були вечорниці, які масово розпочинались на Буковині на “Кузьму і Дем’яна”, з іграми розвагами, різноманітними ворожіннями на майбутню долю. На “Катерину”, на вечоринях хлопці приходили до хати і починалося гуляння. Спочатку співали пісень, потім проводили ігри (відгадування хлопцями дівчини за умовленими в дівочому колі назвами квітів, гра з горіхами в руках, гра із зав’язаними очима у хлопця, що мав спіймати на голос свою дівчину, та ін.) [11, с. 55]. Усі ворожіння, ігри під час цього свята засвідчують, що основний його зміст полягав у причаруванні кохання, любові, мріях про створення подружньої пари, вияві пошани до долі [11, с. 56]. Недарма це свято називалось “святом дівочої Долі” або “ворожіннями на Долю”, причому існувало багато способів ворожіння. На Буковині і на “Андрія” дівчата ворожать на свою Долю різними способами: – чию балабушку першою з’їсть кіт; що дзьобне півень...; що знайдеться в річковому намулі...; якого вигляду кілок, обраний напередодні...; куди повернута халява кинутого чобота і т. і. Інший андріївський обряд пов’язаний із взуттям: у с. Форосна учасниці колективних ворожінь викладають своє взуття одне за одним від вікна до дверей. Чиє “дійде” першим до дверей, та дівчина першою вийде заміж [11, с. 67–68]. Всі ці ворожіння носили цілком ігровий характер.

Вечері на “Андрія” хлопці і дівчата зустрічались разом для кусання калити, з чого й починався Андріївський вечір. Калита – це великий корж з білого борошна. Печуть калиту всі дівчата – кожна повинна взяти участь у її готуванні. Місяць тісто всі по черзі, починаючи з найстаршої дівчини. Печуть у печі й запікають так, щоб вкусити її було важко. Всередині коржа-калиту – дірка.

На Буковині коржа підвішують посередині хати, біля якого стає вартувий. Іншого хлопця запрошують кусати калиту. Між обома хлопцями проходить жартівлива суперечка. Ця весела гра є основною подією Андріївського вечора. Закінчується він тим, що калиту знімають і ділять між усіма учасниками гри. Ламаючи калиту на частини і роздаючи присутнім, дівчата примовляють: “Калита, калита, солодка була, тепер ми її з’їли, за женихом полетіли” [13].

Після кількадечної “перерви” на Буковині відзначались свята “Наума” (14.12); “Варвари” (17.12) та “Сави” (18.12), але ігрова складова цих свят була

незначною. Натомість, зі свята “Миколая”, яке припадає на 19 грудня і до Різдва відбувалися щоденні вечорниці з іграми і розвагами.

На Різдвяних святах особливе місце належало “Козі”. Це театралізований обряд-гра з масками, що мав свій усталений сценарій, пісенний і музичний репертуар. Центральним моментом ритуального дійства був танець “кози”, її вмирання і “воскресіння”, що символізували циклічний кругообіг часу, прихід Нового року.

Всі учасники гри повинні були відповідно перевдягатися. З “козою” ходили на перший день Різдва (07.01). Зазначимо, що, на думку Г. Кожолянки, обряд “водіння кози” має глибоке дохристиянське коріння [11, с. 107–108]. На Різдвяних святах, включаючи “Маланку” (13.01) і Новий рік, або “Василя”, (14.01), значну роль відігравав вертеп, якому у виданні приділено достатньо уваги [11, с. 108–118]. На “щедрий вечір”, який передував Новому Року ворожили на вуглинах, перестрибували через багаття з метою пройти обряд “очищування” [11, с. 125]. Взагалі, ворожіння та магичні дії були невід’ємною частиною “щедрого вечора”. Вони були близькі до ворожінь на “Андрія”, але були особливості, які стосувались предметів чаклування, насамперед варистої печі, щоб вона добре “працювала”.

Цікавий сюжет маланкування відбувався при зустрічах “Маланок” з різних кутків села: “ведмеді” від кожної з них боролися до повалення супротивника на спину. Переможці маланкували у тому куті села, звідки була переможена “Маланка”. На роль “ведмеда” вибирали сильного, сміливого і вправного хлопця, який міг би захистити “Маланку” при зустрічах з можливими нападниками з інших “Маланок” та виграти турнір-боротьбу “ведмедів” [11, с. 155–157].

Усі маланкарі особливо оберігали “світла” (спеціальний ліхтар зі свічкою), які були головним атрибутом обряду. Втрата світла означала, що “Маланка” розбита і далі ходити маланкувати не має права. “Ведмеді” з різних “Маланок” (у селі їх влаштовували по різних кутах чотири-п’ять) у день Нового року в центрі села на майдані в присутності жителів та гостей в обідню пору вели між собою кінцевий турнір-боротьбу – хто кого повалить на землю. Кутпереможець мав право організувати на своєму майдані сільський вечір або сільські танці.

У селах Буковинського Передгір’я (В.Кучурів, Снячів, Тисівці та ін.) хлопці організовували колективний танець за участю ряджених, влаштовували трапезу після турніру-боротьби “ведмедів” [11, с. 157–158].

Турніри “ведмедів” або масок є залишком магичних дій – боротьби між зимою і літом, протиборства зі злими, нечистими силами. Падіння на землю і качання по ній були пов’язані з магією родючості. Така боротьба молодих хлопців на початку нового року була обрядом-ініціацією, формою виховання, загартовування молодих членів колективу села чи окремого кута.

Після нічного маланкування та денного вітання на центральному майдані поселення на Новий Рік всі ряджені йдуть до річки, входять в воду (очищаються). Обряд очищення в наш час набрав форми гри і забави, коли у воді імітується проливання во-

ди через діряві відра і коновки, хлюпання, штовхання, обливання [11, с. 165].

З початком весняного циклу свят, яке припадає на “Стрітіння” (15.02) і яке символізує зустріч Зими з весною, початок пробудження природи, початок сільськогосподарського року. “Масниця” (“Масляна”) – останній тиждень перед великим постом і який відбувається за сім тижнів до Великодня. Парубки і дівчата влаштовували традиційні вечорниці, але вже з млинцями та варениками. Все село цілий тиждень розважалося: молоді жінки з чоловіками, дівчата з парубками, діти каталися на санях, запряжених кіньми. Люди ходили один до одного в гості, влаштовували хороводи, гуляння, які своєю веселістю мали за мету показати пробудження природи від зимового сну [30]. Остаточне встановлення весни, як вважали на Буковині, припадало на “Теплого Олексу” (30 березня).

Надалі веснянки і гаївки супроводжували всі основні фази підготовки для отримання майбутнього врожаю. Вони включали цілу серію обрядів, що виконувалися через певні проміжки часу. В їх числі – качання на ниві, щоб швидше росли посіви, завивання берези та плетіння вінків тощо. В цьому проявляється аграрно-магічна спрямованість веснянок. З часом зустріч весни все більше перетворювалася на молодіжні забави та гуляння з піснями, іграми й танцями. Саме в такому вигляді вони ще зафіксовані дослідниками у 70-х рр. XX ст. [11, с. 183].

На “Благовіщення” (07.04), – найбільше свято в період великого посту, – всілякі ігри, веселощі і забави категорично заборонялися і людність вимушена була рахуватись з цими християнськими обмеженнями [11, с. 204].

Великдень, який вираховується за спеціальними пасхаліями і може відбуватись від 4 квітня до 8 травня, наповнений ігровою обрядовістю. Повернувшись після освячення великоднього кошика, люди розговлялись свчченим, ходили на кладовище, водили хороводи. Після сніданку все село від малого до великого сходилося на масове великоднє гуляння, яке за традицією відбувалося на подвір'ї коло церкви або на майдані. Буковинці називали його гаївками або танцем-“данцем”. До наших днів зберігся дуже багатий репертуар традиційних великодніх ігор, які поділяються на дитячі, парубочі, дівочі, змішані і загальні [11, с. 217–218].

Дівчата водили “Кривого танцю”. Усі молодіжні забави на Буковині починалися і закінчувалися ним [11, с. 218–219]. Грала також у рухливій драматично-орнаментальній (за висловом В.М. Всеволодського-Гернгросс [9, с. XLVI]) ігри: “Вербову дощечку”, “Огірочки”, “Мак”, “Просо”.

Жоден Великдень по всій Україні не обходився без гри крашанками. На Буковині однією з цих ігор була гра “Цокання” (“Чокання”). Двоє, тримаючи в руках яйця, казали: “Христос Воскрес” або “Великдень” і ударяли одночасно крашанками. Той, чия крашанка вціліла, забирав розбиту собі. За ці крашанки, писанки можна було погойдатися на гойдалці. Інші діти гралися в “Козла”. Улюбленою грою дівчат і хлопців були “Лованки”. Награвшись, натанцювавшись, наговорившись досхочу, свято закінчували дівчата, виводячи “Кривого танцю”.

Парубочі ігри носили здебільшого характер змагання у спритності, швидкості й силі. Натомість у

дівочих іграх випробовувались художні здібності учасниць – уміння танцювати, співати, перевтілюватись у певний образ тощо. Характерно, що подібні ігрища проводились по всій Україні. В іграх і розвагах проходив цілий день. Наступного дня господарі ходили один до одного в гості, христосувались і обмінювались писанками [11, с. 221].

Важливою забавою молоді під час Великодня на Буковині була гойдалка (коліска, гуцанка). Поширення цієї забави спостерігалось у передгір'ї та припрудських селах Верхнього Буковинського Попруття. Гойдатись прагнули й діти, але таку можливість вони могли мати лише тоді, коли біля коліски не було юнаків та дівчат. Вважалося, що колісанням розганявся, набирав сили і потужності дух весни, який після Великодня ще з більшою силою й енергією проявлявся у рослинному розвитку природи. Колісання також було етапом парубання та підготовки молоді до громадських і купальських шлюбних обрядів [11, с. 222].

Свято “Юрія”, покровителя хліборобства й старства у багатьох народів припадає на 6 травня. Воно вважалося у буковинців одним з найважливіших свят у весняному циклі. Як засвідчують етнографічні дослідження, ще у XVII ст., тобто за сімсот років після запровадження на українських землях християнства, хресні ходи в цей день на поля носили відбиток дохристиянської віри, коли молодь йшла з хороводами, піснями-веснянками, вела ігри: змагання наввипередки, хороводи, стрибання через витягнуті пояси-байорки. Буковинці вважали, що хто перемагав у цих змаганнях-іграх, то той був під зверхністю святого Юрія [11, с. 228].

Літній цикл свят починався Зеленими святами (через сім тижнів після Великодня), які припадали, переважно, на червень. Людність могла перепочити від праці і посвяткувати. У цей же період розпочиналися Русалії. Ці співи супроводжувались іграми з відбитком язичницького характеру. Молодь у Зелену неділю збиралась на вигонах під лісом або на лісових галявинах. З собою брали їжу. Спочатку співали, вели хороводи, а потім влаштовували обід, сідаючи у символічне коло парами (хлопець-дівчина). Дівчата плели вінки, вішали їх на дереві, а хлопці повинні були дістати їх з гілок і передати кожен своїй дівчині [11, с. 250–252].

Найбільш яскравим святом у літньому циклі було свято “Купала” (“Купайла”), яке припадало на 7 липня. Наші далекі предки вірили, що в цей день вода і вогонь мають очищувальну силу. Молодь на “Купала” стрибала через вогонь і купалася у водоймищах. Обов'язки хлопців і дівчат відносно “Купала” були чітко регламентовані. Прикрашали його лише дівчата. Хлопці намагалися забрати в дівчат дерево і розламати його, а дівчата не дозволяли це зробити. В основі змагання хлопців і дівчат під час прикрашання дерева лежить пережиток стародавніх весняно-літніх обрядів. Дерево було тут не тільки символом рослинності, але й символом дівочої цноти. Біля дерева розкладали вогнище – обов'язковий ритуал купальської ночі в різних регіонах України.

Молодіжні ігри відбувались біля вогнища. Спочатку хлопці по старшинству – поодиночі й попарно – перестрибували багаття, а як воно трохи прищуhalo, то це робили й дівчата. Вважалося за честь кожному “очиститись вогнем” – тричі перестрибу-

ти через нього. Ритуальні рухливі ігри з драматичним елементом мали відлякувати всяку нечисту силу [11, с. 270].

Свято “Петра” (“Петра і Павла”), яке припадало на 12 липня на Буковині вважалося чоловічим святом і мало на меті прославлення старійшин сім’ї, громади, роду. Відповідними були і ігри та розваги. Старші хлопці змагалися “на випиту горілку”. Хто був найбільш витривалий до алкоголю, який пили за певною процедурою, ставав калфою (старшим) серед парубків. Менші (шмаркачі, підпарубчаки) тим не займалися. Вони “бігли наввипередки від дерева до дерева, аби визначити, хто є наймоцший, лізли на найвищий крак (гілляку), пливли по річці, хто скорше і даліше пливе” [17].

Наступні обрядові свята – жинки, жнива, обжинки були пов’язані із збором врожаю і були певним вододілом між літньою та осінньою обрядовістю. Свято “Іллі”, яке припадало на 2 серпня символізувало наближення осені. Наступні свята, які завершують літньо-осінній та і, загалом, річний цикл і є популярними на Буковині – “Анни” (07.08), “Святого Палія” (“Пантелеймона”) (09.08), “Маковія” (14.08), “Спаса” (“Преображення Господнього”) (19.08), “Перша Пречиста” (“Успіня матері Божої”) (28.08), “Семена” (“Семеона Стівника”) (14.09), “Друга Пречиста” (“Різдва Пресвятої Богородиці”) 21.09, “Покрова” (“Покрова Пресвятої Богородиці”) (14.10) – характеризуються зниженням питомої ваги ігрового елемента, і натомість посиленням ритуальної обрядовості. Зазначимо лише, що під час свят Анни та Маковія, після певних обрядодій, пов’язаних із сонцем, водою і квітами “молоде ставала колом на поляни чи на березі річки і, тримаючи в руках букетики квітів, підставляла їх під сонячне проміння та, йдучи три кола за рухом сонця, співала пісні про квіти, воду і сонце”. Потім розпочинались ігри (“Кіт і миші”, “Стукалки”, “Курі і половик”, “Перегонки” та ін.), які Г. Кожолянюк наводить без опису [11, с. 297]. На Семена починались поодинокі активні вечорниці, які замінювали “вулицю” і починались осінні молодечі ворожіння. Слід зазначити, що дитячі і підліткові ігри не припинялись цілий рік і, звичайно ж, вони відбувались і під час свят. Так, наприклад, під час Другої Пречистої хлопці і дівчата, що ще не були в парубочій і дівочій громаді, забавлялась у гру, яка називалась “Варити кашу”. З ними забавлялась і малеча [11, с. 309–310].

Таким чином, розглянувши річний цикл народних свят, висвітлених в третьому томі “Етнографії Буковини”, ми пересвідчилися у широкій присутності ігрового елемента під час їхнього побутування. Свята властиві всім порам року і вони містять як ритуальну, так і ігрову складову. Іноді ці складові важко розрізнити, оскільки в багатьох випадках неможливо провести чітку границю між грою та ритуалом. Не слід забувати, що до ігрового елемента календарних свят постійно додавались безпосередні цілорічні ігри різних статево-вікових груп населення, а також ігрові елементи родинного побуту, які урізноманітнювали і посилювали ігрову складову повсякденної життєдіяльності людності. Цікаво розглянути етнографічні паралелі ігрового елемента традиційної громадської обрядовості Буковини з іншими регіонами України.

Джерела та література:

1. Аксьонова Н.В. “Забави при мерці” як обряд переходу // Р.Ф. Кайндль: Новітні етноісторичні виміри: Матеріали 2-го Міжнародного наукового семінару “Кайндльські читання”. Чернівці, 2005. – С. 200–208; 2. Балушок В. Обряди ініціації українців та давніх слов’ян. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – 216 с.; 3. Білик О. Культ предків і народна гра // Фольклористичні зошити. – 2001. – Вип. 4. – С. 93–96; 4. Гейзінга Йоган. Homo Ludens. – К.: Основи, 1994. – 250 с.; 5. Гузій Р. Зенон Кузеля – дослідник похоронної обрядовості українців // Народознавчі зошити. – 2000. – Зош. 6. – С. 1012–1016; 6. Гуменюк П. “Коза”: проблема інтерпретації обрядової гри в етнографічній літературі // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 1–2. – С. 100–102; 7. Зеленчук М. Похоронні звичаї та обряди на Гуцульщині: ігри та забави при померлому // Діалектологічні студії. 2: Мова і культура. – Львів, 2003. – С. 241–247; 8. Иванов П. Игры крестьянских детей в Купянском уезде. – Харьков, 1889. – 81+II с.; 9. Игры народов СССР: Сборник материалов с введением В.Н. Всеволодского-Гернгросс. – М., 1933. – LXIII+564 с.; 10. Кожолянюк Георгій. Етнографія Буковини. – Т.3. – Чернівці, 2004. – 388 с.; 11. Курочкін О.В. “Метод синкретичних вузлів” і давні весільні ігри українців // Матеріали до української етнології. – К., 2003. – Вип. 3 (6). – С. 53–60.; 12. Курочкін О. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність. – К., 1978. – С. 38; 13. Курочкін О. Поховальні забави – релікти дохристиянського світогляду // Берегиня. – 1998. – № 3–4. – С. 106–123; 14. Курочкін Олександр. Українські новорічні обряди “Коза” і “Маланка” (з історії народних масок). – Опішне: Українське народознавство, 1995. – 392 с.; 15. Літала сорока по зеленому гаю: Дитячі та молодіжні українські народні ігри / Упорядник Г.В. Довженко. – К.: Молодь, 1990. – 160 с.; 16. Маковій Г. Затоптаний цвіт. – К., 1993. – С. 152–153; 17. Маркевич Н. Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссии. – К., 1860; 18. Исаевич С. Малорусские народные игры окрестностей Переяслава // Киевская старина. – 1887. – № 6–7. – С. 451–486; 19. Старков В. Весняні ігри в традиційній календарній обрядовості українців (від Стрігнення до Великодня) // Пам’ять століть. – 2001 – № 2 – С. 116–121; 20. Старков В. Відомості про народні ігри та розваги селян Київщини у творчій спадщині Де ля Фліза // Пам’ять століть. – 2001 – № 1 – С. 90–93; 21. Старков В. До питання про ігровий елемент української традиційної обрядовості (Внесок Зенона Кузеля у дослідження “ігор та забав при мерці” // Матеріали до української етнології: Збірник наукових праць. – Вип. 2(5). – К., 2002. – С. 279–286; 22. Старков В. Ігрові елементи культури та побуту запорозького козацтва // Наукові записки. – Т. 6. – К.: ІУАД НАН України, 2001. – С. 274–278; 23. Старков В. Ігрові елементи традиційної сімейної обрядовості Буковини // Матеріали міжнародної наукової конференції “Сохранение культурного наследия в странах Европы”. Кишинев, 25–26 сентября 2008. – Кишинев, 2009. – С. 380–385; 24. Фружинська О. “Кривий танець” як одна з найархаїчніших гаївок // Народознавчі зошити. – 1999. – Зош. 3. – С. 387–394; 25. Циганок О. Обрядові ігри в похоронній звичаєвості українців // Народознавчі зошити. – 2001. – № 3. – С. 646–648; 26. Чебанюк О. Народні ігри в системі календарно-обрядових свят українців // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – К., 1996. – С. 5–9; 27. Чебанюк О. Релікти архаїчних вірувань і ритуалів у деяких дівочих весняних іграх // Народна творчість та етнографія. – 1997. – № 4. – С. 86–95; 28. Чубинський П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. – Т. 3. Народный дневник. – СПб., 1872. – С. 32–106; Т. 4. Родины, хрестины, свадьба, похорон. – СПб., 1877. – С. 32–51; 29. Ястребов В.Н. Матеріали по етнографії Новоросійського края, собраные в Елисаветградском и Александрійском уездах Херсонской губернии. – Одесса, 1894. – С. 146–166; 30. Яшуржинский Х. Весенние хороводы, игры и песни // Киевская старина. – 1889. – № 5–6. – С. 621.

Starkov V.

Playing the traditional elements of public rites of Bukovina

In the article game realities in the traditional social ritualism of Bukovynians are considered. First of all play character of calendar ceremonial rites are investigated. “Ethnography of Bukovyna” is the source of study of the traditional folk games.

Key words: traditional ritualism, folk games, Bukovyna.